יכול אפילו מעולה בדמים ת"ל רק שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי אכיל טעים בהו טעמא דחמרא א"ל מאי האי א"ל ביני גופני קיימי אמר [א]מכחשי בחמרא כולי האי למחר אייתי לי מקורייהו: רב חסדא חזא תאלי בי גופני אמר ליה לאריסיה עקרינהו גופני קני דקלי דקלי לא קני גופני: **מתני'** [ב]אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר [1]ועתה השב אשת וגו' ומנין [ג]שאם לא מחל לו שהוא אכזרי שנאמר [2]ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך וגו' [ד]האומר סמא את עיני קטע את ידי שבר את רגלי חייב [ה]ע"מ לפטור חייב [ו]קרע את כסותי שבר את כדי חייב [ז]ע"מ לפטור פטור [ח]עשה כן לאיש פלוני על מנת לפטור חייב בין בגופו בין בממונו: **גמ'** ת"ר כל אלו שאמרו דמי בושתו אבל צערו אפי' הביא כל אילי נביות שבעולם אין נמחל לו עד שיבקש ממנו שנאמר [1]השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך [ג]דאשת נביא בעי אהדורי אשת אחר לא בעי אהדורי אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן השב אשת האיש מכל מקום ודקא אמרת [3]הגוי גם צדיק תהרוג הלא הוא אמר לי אחותי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא נביא הוא וכבר לימד אכסנאי שבא לעיר על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו אשתך היא אחותך היא מכאן לבן נח [ט]שנהרג שהיה לו ללמוד ולא למד: [4]כי עצר עצר ה' אמר ר' אלעזר שתי עצירות הללו למה אחת באיש שכבת זרע שתים באשה שכבת זרע ולידה במתניתא תנא שתים באיש שכבת זרע וקטנים שלשה באשה שכבת זרע וקטנים ולידה רבינא אמר שלש באיש שכבת זרע וקטנים ופי טבעת ארבעה באשה שכבת זרע ולידה וקטנים ופי טבעת: [4]בעד כל רחם אמרי דבי ר' ינאי אפילו תרנגולת של בית אבימלך לא הטילה ביצתה א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמור רבנן כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה א"ל דכתיב [5]וה' שב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [2]ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו [וגו'] וכתיב [6]וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו' כאשר אמר אברהם [7]אל אבימלך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בהדי הוצא לקי כרבא א"ל דכתיב [7]למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי נאם ה' אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [8]עד אנה מאנתם לשמור מצותי ותורותי אמר ליה רבא לרבה בר מרי כתיב [9]ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים מאן נינהו חמשה א"ל הכי א"ר יוחנן אותן שהוכפלו בשמות יהודה נמי איכפולי מיכפל אמר ליה למילתיה הוא דאיכפל [ט]דאמר ר' שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מאי דכתיב [10]יחי ראובן ואל ימות ויהי מתיו מספר וזאת ליהודה כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שבא משה ובקש רחמים אמר לפניו רבונו של עולם מי גרם לראובן שיודה יהודה [ח] מיד שמע ה' קול יהודה על איבריה לשפא לא הוו קא מסקי למתיבתא דרקיעא [11]ואל עמו תביאנו לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן ולמשקל ומיטרח בהדי רבנן [11]ידיו רב לו לא הוה סליק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא [11]ועזר מצריו תהיה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא [י]דאמרי אינשי בתר עניא אזלא עניותא אמר ליה דתנן" 'עשירים מביאין בכורים בקלתות של זהב ושל כסף ועניים בסלי נצרים של ערבה קלופה הסלים והבכורים נותנים לכהנים אמר ליה את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא

למחר אייתי לי מקורייהו. משמע דגופני עדיפי מדיקלי ותימה דבהאשה שנפלו לה נכסים (כתובות עט. וסס ד"ה אילני) אמר גבי נפלו לה כספים ילקח בהן קרקע דיקלי אילני דקלי אילני וגופני אילני אלמא גופני גריעי אפילו מאילני דגריעי מדיקלי וי"ל דבגפנים כשאדם טורח לזמר ולתקן הכרם יש בהן ריוח גדול אבל בנכסי אשתו אם היה קונה גפנים מתוך שעריכים הוצאה מרובה לא היה הבעל חושש להוציא על נכסי' והיו הולכין לאיבוד לפיכך טוב לקנות דקליס שאין צריכין יציאה וממילא אתי בהו שבחא וטוב הוא לשניהם ועוד מפרש ר"ת בהמוכר את הספינה (ב"ב פב. וסס ד"ה מתקיף) דפירי דדיקלא מתקיימין טפי מאילני וגופני ובנכסי מלוג של אשה בעינן דבר המתקיים יותר:

כאשר אמר אברהם אל אבימלך. לאו בהריון משמעי שהרי המלאכים בישרו את שרה מפסח שלפניו אלא ילדה בריוח כמו שהתפלל על אבימלך: **אלו** הנכפלין בשמות. בבראשית רבה יש מיפכא שהנכפלים גבורים היו כמו יהודה שנכפל: **מי** גרם לראובן שהודה יהודה. אע"ג דאמר במדרש ושב ראובן אל הבור מלמד שבא משקו ומתעניתו שבלבל יצועי אביו וזה היה קודם דמעשה תמר מכל מקום לא הודה ברבים עד אחר שהודה יהודה:

סיתין

יכול אפילו מעולה בדמים. לקורה יותר מפירות יהא סרק קודם לו: **ס"ל רק.** מיעט הקדמה: **מקורייהו.** מקור שלהן ועיקרן [ג]. ל"א הבא לי קור שהוא רך לאכול וגדל סביב שרשיו כלומר כלה עיקרם מפני שמפסיד ונאכל את הקור: **גופני קני דיקלי.** מדמי היין יכולין אנו לקנות קרקעות ואילו דקלי לא קני גופני אין שבחן עולה אלא לדבר מועט: **מתני' אע"פ שהוא נותן לו.** סתמא היא ולא ר' עקיבא קאמר לה: **על מנת לפטור.** בגמ' [לג.] מפרש לה: **גמ' כל אלו שאמרו.** סלע מנה ומאתים וד' מאות דמי בושת הן: **אבל צער.** שדואג על בושתו אינו נמחל לו: **שהיה לו לנמוד.** דרך ארץ ולא למד מדקאמר ליה רחמנא נביא הוא דמשמע אין ממש בדבריך וראוי אתה ליהרג: **שבכה זרע.** שבמעי אשה לא יכולה לפלוט: **פי טבעת.** נקב הגדולים לפנות: **פקד.** מדלא כתיב ויפקוד את שרה וכתיב פקד משמע פקד כבר תחילה לאבימלך: **בהדי הוצא לקי כרבא.** קוץ הגדל אצל הכרוב כשבא לעקרו פעמים שנעקר הכרוב עמו ומצא לוקה בשבילו. כלומר שכיני רשע לוקין עמו: **כולכם פשעתם.** אף הנביא במשמע: **עד אנה מאנתם.** ומשה ואהרן בכלל: **אוסף שהוכפלו שמותם.** בברכת משה [ט] דן גדולון גד ואשר ופתלי הודיעך הכתוב שחלשים שבכולן היו וגריכין חיזוק לפיכך כפל את שמם לחזקם [ט] ואותן הביא יוסף לפני פרעה כדי שלא יבורו אותם להיות ראשי גייסות ולהטריחם: כל השבטים יצאו עצמותיהם ממצרים ונקברו בארץ ישראל שנאמר והעליתם את עצמותי מזה אתכם (שמות יג) משמע שאף עצמותם העלו ולא נכתב יוסף אלא להודיעך שבחו של משה שכל ישראל נתעסקו בציווה והוא עסק במצות: **מגולגלין בארון.** לא היה שלדו קיימת ומחוברת מפני נידוי דקאמר ליה ליעקב אם לא [י] מביאנו אליך וחטאתי לך כל הימים (בראשית מג) ואע"פ שנתקיים התנאי נפקא לן במסכת מכות (דף יא:) [כ] קללת חכם אפי' על תנאי היא באה: **מי גרם לראובן.** מדרש אגדה הוא בתנחומא [כ] מכיון שהודה יהודה ואמר לדקה ממני [ח] עמד לאובן ואמר אני בלבלתי יצועי אבי: **לשפא.** נכנס כל עצם ומתחבר למקומו ששף משם. לשפא אשלויי"ה שדונ"א בלע"ז כמו שף מדוכתיה (חולין דף מב:): **אליבא דהלכתא.** לא הוה מסתייעא מילתא למימר מילתא דתהוי הלכתא כוותיה: **לא הוה סליקא ליה.** כלומר לא היה עולה בידו למימר שמעתתא אליבא דהלכתא: **הסלים והבכורין נותנין לכהן.** והעשיריס לא היו נותנין קלתותיהן לכהן: **נצרים.** שבטים: וטמא

ולמיטרח. לשא ולתן (שם). **ידיו רב לו.** יהא לו נצחון לריב ריבו, והאי דכתיב ידיו לשון מלחמה הוא מלחמתה של תורה (שם) יהי בו כח לריב ריבו לעצמו נגד חבריו (מכות יא:). **אליבא דהילכתא.** לא היה זוכה לומר דבר המתקבל (סוטה ז:).

עד שיבקש ממנו כול'. **ת"ר כל אלה שאמרו דמי בשת,** אבל צערו כלומ' צער נפשו אינו נמחל לו וכול'. **פיר',** שבא מלאך להרוג אבימלך מפני שלא שאלו לאברהם על עיסקי אכילה ושתייה אלא על עיסקי אשתו. מיכן אמרו בן נוח נהרג שהיה לו ללמד למעשה אבימלך ולא למד. **פיר',** שלוש עצירות באיש שכבת זרע כמשמעו, קטנים השתנת מי רגלים ופי טבעת מקום הוצאת הרעי, מוסף באשה פתיחת הרחם בעת הלידה. כת' אשה כי תזריע וילדה זכר אם אשה מזרעת תחלה. **כל אלו השמועות** שאמ' ליה רבא לרבה בר מארי דברי הגדה הן, ופשוטין הן.

א) לעיל מ:, **ב)** [עי' תוס' גיטין פד: ד"ה ומיפוק כתובות טו. ד"ה הכי], **ג)** מכות יא:, **ד)** נ"א על, **ה)** מכות יא: סוטה ז: [ע"ש], **ו)** כ"כ קעד: [חולין קה:] ערכין כג., **ז)** בכוריס פ"ג מ"ח, **ח)** [בכריס לג], **ט)** בס"א נוסף: שלא שלוט בהן עין הרע, **י)** [ל"ל המיאמין], **כ)** [גילוי על תגאי לריך הפרה כל"ל], **ל)** [בוכר ויפב יח], **מ)** [בראשית לח],

תורה אור השלם

1. וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וְחֵיֵה וְאִם אֵינֶךָּ מֵשִׁיב דָּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ׃ בראשית כ ז
2. וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ׃ בראשית כ יז
3. וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא גַּם הִוא אָמְרָה אֲחִי הוּא בְּתָם לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת׃ בראשית כ ד-ה
4. כִּי עָצֹר עָצַר יְיָ בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם׃ בראשית כ יח
5. וַיְיָ שָׁב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְּלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ וַיְיָ סָף אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאִיּוֹב לְמִשְׁנֶה׃ איוב מב י
6. וַיְיָ פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְיָ לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר׃ בראשית כא א
7. לָמָּה תְּרִיבוּ אֵלַי כֻּלְּכֶם פְּשַׁעְתֶּם בִּי נְאֻם יְיָ׃ ירמיהו ב כט
8. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה עַד אָנָה מְאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃ שמות טז כח
9. וּמִקְצָה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיִּצַּגֵם לִפְנֵי פַרְעֹה׃ בראשית מז ב
10. יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמוּת וִיהִי מְתָיו מִסְפָּר׃ דברים לג ו
11. וְזֹאת לִיהוּדָה וַיֹּאמַר שְׁמַע יְיָ קוֹל יְהוּדָה וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ יָדָיו רָב לוֹ וְעֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה׃ דברים לג ז

רבינו חננאל

יכול אפילו אילן סרק מעולה בדמים מאילן מאכל תכרות אילן סרק ותניח אילן מאכל, תלמ' לומ' רק. וקימא לן אכין ורקין מיעוטין, שמע מינה מותר להניח אילן סרק אם הוא מעולה בדמים ולכרות בבניין המצר אילן מאכל. ושמואל ורב חסדא קצצו אילנות משום דמכחשי אילנות טובים מהן. וכולן דרך אחת, לא אסרה אלא במקום דליכא פסידא אבל היכא דאיכא פסידא שרי. (אף על פי) שנתן לו כל ממון שבעולם, אינו נמחל לו

הגהות הב"ח

(א) גמ' לראובן שיודה יהודה שמע כל"ל ותיבת מיד נמחק: **(ב)** רש"י ד"ה מקומייהו מקור שלהן ועיקרן כלומר כלה עיקרם מפני שמפסיד ל"א הבא לי וכו' ונאכל את הקור כל"ל:

לעזי רש"י

אשלויי"ה שדונ"א [אישלוישידור"א]. מקום הנקב, פרק.

מוסף רש"י

קרע את כסותי שבר את כדי חייב. דהכי קאמר ליה אם תלבה קרע ונפל, אבל פיקס לו על מנת, פטור (לעיל כז.). **בהדי הוצא לקי כרבא.** משל הדיוט הוא, על ידי הכרשים מתגנין הכשרין (שמות טז כח). **כלכם פשעתם בי.** אף הצדיקים במשמע (ירמיה ב כט). **אותן שהוכפלו בשמות.** שאותן שכפל משה שמותן הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות אלא טעם יש בדבר (בראשית מז ב, עי"ש שכ"ה בספרי, ושבב"ר פירשו אותן שלא כפל שמותן). **מאי דכתיב יחי ראובן כו' וזאת ליהודה.** אין לך בברכת כל השבטים מתחלת וחלת מוץ מזו (סוטה ז:) מה רואה למסוך יהודה לראובן ומה רואה להתחיל בברכת יהודה בלשון וחלת ליהודה, אלא לפי שהיו עצמות כל השבטים שלדן קיים ושל יהודה מגולגלין, אמר לשון זה יחי ראובן, כלומר ראובן שלדו קיימת כאילו הוא חי וחלת תהיה ליהודה שהם מגולגלין (מכות יא:). **עצמותיו של יהודה מגולגלין.** עצמות כל השבטים העלו ממצרים, והוא שאמר יוסף והעליתם את עצמותי מזה אתכם, עם עצמותיכם, והיו עצמות כל השבטים שלדן קיימת ומתגלגלין בארון, מפני שנידה את עצמו בערבונו של בנימין וחטאתי לך כל הימים, אפילו לעולם הבא, ומהבא נפקא לן נדוי של חכם אפילו על תנאי הוא בא (סוטה ז:). **מי גרם לראובן שיודה.** במעשה יצועי אביו, יהודה. שהודה במעשה תמר, וכן היה מסורת בידיהם, ומדרש אגדה דר' תנחומא כשאמר יהודה לדקה ממני עמד לאובן ואמר בלבלתי יצועי אבי, ועכשיו יחי לאובן, שלדו קיימת כאילו הוא חי, וחלת ליהודה שהוא מתגלגל (שם). **לשפא.** למקום שנתקו משם, כמו דשף מדוכתיה (שם) נכנסו עצמותיו למקום מיכורם ששפו משם (מכות יא:). **למתיבתא דרקיעא.** לשא ולתן עם שאר החכמים (סוטה ז:). **ולמשקל ולמיטרח.** לשא ולתן (שם). **ידיו רב לו.** יהא לו נצחון לריב ריבו, והאי דכתיב ידיו לשון מלחמה הוא מלחמתה של תורה (שם) יהי בו כח לריב ריבו לעצמו נגד חבריו (מכות יא:). **אליבא דהילכתא.** לא היה זוכה לומר דבר המתקבל (סוטה ז:).

קד א מיי' פ"ו מהל' מלכים הלכה ח סמג לאוין רכט:
קה ב מיי' פ"ה מהל' חובל ומזיק הל' ט ופ"ב מהל' תשובה הל' ט סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכב סעיף ח:
קו ג מיי' שם הלכה י ופ"ו מהלכות דעות הלכה ו ופ"ב מהלכות תשובה הלכה י טוש"ע שם וטוש"ע ח"מ סי' תרו סעיף ח בהג"ה:
קז ד ה מיי' פ"ה מהל' חובל ומזיק הלכה יא סמג עשין ע טוש"ע ח"מ סי' תכא סעיף יב:
קח ו ז מיי' שם סמג שם טוש"ע ח"מ סי' שפ סעיף ח:
קט ח מיי' שם הלכה יג טוש"ע שם סעיף ג:
קי ט מיי' פ"י מהלכות מלכים הל' ח סמג לאוין רלב לג:
קיא י מיי' פ"ג מהל' בכורים הל' ח סמג עשין קלט:

שיתין דהוטי דהוט. פירש הר"ר משולם שיש בשנה ששה עתים זרע וקציר וקור וחום וקיץ וחורף ומפרש בפרק המקבל (ב"מ דף קו:) שכל אחד שני חדשים והם ס' יום ובתנא דתק דאורחא דגמרא בהכי כמו שיתין תיכלי מטי לכבא דבסמוך ובאלו טריפות (חולין דף נח:) שיתין מאני דפרזלא תלו ליה בקורנסיה [ד]:

חמרא למריה וטיבותא לשקייה. כלומר המשקה נותן בעין יפה למי שהוא רוצה כלומר במדרש טוב עין יבורך זה משה רבינו ע"ה אמ"ל הקב"ה ומסמכת ידך והוא סמך בב' ידיו כדכתיב ויסמוך ידיו עליו ובקונטרס פי' בע"א: **גבי** קינא דשרבי. כלומר מקום הבטלנים ופי' קינא היינו מקום כמו תלתא תאלי בחדא קינא דהכוסם (לעיל דף נח:) וכן מפרש בסוכה (דף לב: ושם [ה]) תלתא טרפי בחד קינא במקום אחד אלשה עלין סמוכין זה על זה שכן דרך ההדסים ובקונט' פי' שכל ג' עלים [ו] בקנה אחד ואם כן לא ימצא לעולם הדס כשר:

דשרבי. בטלנים וכן בשרבא בסוף יש נוחלין (ב"ב דף קלט. ושם [ז]) כמו אים יודע ליל (בראשית כה) ומתרגמינן גברא מחשיכא ומפ' ר"ש נח ובטל ובערוך גורס שידכן בדלי"ת ומפרש לשון שקט ותשקוט הארץ תרגומו ושדוכת ארעא (שופטים ה) [עי' תוס' ב"ב קלט. [ח]]:

משולש בכתובים. כל עוף כגף למינהו יאכון אין זה מקרא בכל התורה ושמא בספר בן סירא הוא וכן [ט] סלסלה ותרוממך ובין גדיים תושיבך:

[1] וטמא טמא יקרא א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא [ט] דאמור רבנן [8] השכם ואכול בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה ואמרי אינשי שיתין רהוטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרך [ו] דכתיב [2] לא ירעבו ולא יצמאו ולא יכם שרב ושמש א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [3] ועבדתם את ה' אלהיכם זו קרית שמע ותפלה וברך [את] לחמך ואת מימיך זו פת במלח וקיתון של מים מכאן ואילך והסירותי מחלה מקרבך ותניא [ג] מחלה זו מרה ולמה נקרא שמה מחלה ששמונים ושלשה חלאין יש בה מחלה בגימטריא הכי הוו וכולן פת במלח שחרית וקיתון של מים מבטלן א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא [7] דאמור רבנן חברך קרייך חמרא אוכפא לגביך מוש א"ל דכתיב [4] ויאמר הגר שפחת שרי אי מזה באת ואנה תלכי ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בורחת אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מילתא גנאה דאית ביך קדים אמרה א"ל דכתיב [5] ויאמר עבד אברהם אנכי א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי [כ] שפיל ואזיל בר אווזא ועיניה מטייפי אמר ליה דכתיב [6] והטיב ה' לאדני וזכרת [את] אמתך אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי שיתין תכלי מטייה [ל] לכבא דקל חבריה שמע ולא אכל אמר ליה דכתיב [7] ולי אני עבדך ולצדוק הכהן ולבניהו בן יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא א"ל את אמרת מהתם ואנא אמינא מהכא [8] ויבאה יצחק האהלה שרה אמו ויקח את רבקה ותהי לו לאשה ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו וכתיב בתריה [9] ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי חמרא למריה טיבותא לשקייה אמר ליה דכתיב [10] וסמכת את ידך עליו [11] למען [מ] ישמעון ויראון כל עדת בני ישראל וכתיב [12] ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו [נ] כל בני ישראל וגו' אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי כלבא בכפניה גללי מבלע [ס] דכתיב [13] נפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינא דשרבי [פ] אמר ליה דבר זה כתוב בתורה שנוי בנביאים ומשולש בכתובים ותנן במתניתין ותנינא בברייתא כתוב בתורה דכתיב [14] וילך עשו אל ישמעאל שנוי בנביאים דכתיב [15] ויתלקטו אל יפתח אנשים רקים [צ] ויהיו עמו ומשולש בכתובים דכתיב [ק] כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו תנן במתני' [ר] כל המחובר לטמא טמא כל המחובר לטהור טהור ותנינא בברייתא [ש] רבי אליעזר אומר לא לחנם הלך זרזיר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי קרית חברך ולא ענך [ת] רמי גודא רבה שדי ביה א"ל [א] [16] יען טהרתיך ולא טהרת מטומאתך לא תטהרי עוד אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי בירא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא א"ל דכתיב [17] לא תתעב אדומי כי אחיך הוא ולא תתעב מצרי כי גר היית בארצו אמר ליה רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי אי דלית דורא דלינא ואי לא לא דלינא אמר ליה דכתיב [18] ויאמר אליה ברק אם תלכי עמי והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלך א"ל רבא לרבה בר מרי מנא הא מילתא דאמרי אינשי כד הוינן זוטרי לגברי השתא דקשישנא לדרדקי אמר ליה מעיקרא כתיב [19] וה' הולך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחותם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ולבסוף כתיב

וטמא טמא. לא די לו נגעו אלא שמביים את עצמו על כרחו הטיל עליו הכתוב חובה: **שיתין רהוטי רהוטו.** ששים אים לו ולא הגיעו לאוכל שחרית: **אוכפא לגביך מוש.** כלומר טול אוכף של חמור והסירהו אליך ושים אותו על גביך כלומר הודה לדבריו ואל תענהו. מוש לשון לא ימיש (שמות יג) כלומר הסירהו אליך כמו סורו נא (בראשית יט): **שפחת שרי.** אמר לה והיא ענתה שרי גברתי: [פ] **ועייניה מטייפי.** עייניו מצפות למעלה למרחוק למזונותיו וחבירו בכתובות (דף ס.) נטוף עייניך: **שפיל ואזיל.** כלומר מחמת עגומתו של אדם לא יהא בוש מלשאול דבר הצריך לו בין לתורה בין לפרנסתו ולתבוע חובו: [ע] **לאשר ייעב וגו'.** בחגיגיל כתיב שהיתה מתנבאה שימות נבל בעלה ובתוך דבריה מרמזת לדוד שיזכור את יפיה: **תכלי.** אבלות ומכאובות: **ולי אני עבדך.** אלמא קובל היה עליו שלא זימנו למשתה: [פ] **שיתין.** לאו מקרא נפקי אלא מילתא בעלמא הוא דקאמרי אינשי ולאו דוקא הוא: **ויוסף אברהם.** נתקנה בילחק: **חמרא למריה וטיבותא לשקייה.** היין של מלך הוא והשותין אותו מחזיקין טובה לשר המשקה ולא למלך [ג]: **ויסמוך את ידיו.** תלה החכמה והגדולה במשה כאילו הוא נותנה ליהושע והיא אינה אלא מפי הקב"ה: **גללי.** אבנים לשון מורי. ל"א גללים ממש ולאשון ישר דגללים ממש אורחיה הוא: **קינא דשרבי.** אילנות בטלים ואין עושים פרי כמו [ו] גברא דשרבא בטל כלומר דרך דקל רע ליגדל בלא אילן סרק: **המחובר לטמא טמא הוא.** במסכת כלים היא בפרק טבעת אדם דקתני אוקלי של דרגש ושל שולחן טמאה ושל מגורת עץ טהורה זה הכלל המחובר לטמא טמא לטהור טהור. אוקלי מסמר של מתכת עשוי כמזגג לתלות שם בהמה בשעת הפשטה ותחוב בכותל כדאמרינן בתמיד נשחט (פסחים סד.) אוקליות של ברזל היו תחובין בעמודים הוא. ואם תחבו במגורת עץ דפשוטי כלי עץ [ד] בטל מסמר לגבה ואינה מקבלת טומאה ואפי' נגעה בו טומאה אבל בדרגש ובשולחן שמקבלין טומאה הן אף הוא מקבל טומאה: **לא נחנם הלך זרזיר.** רבי אליעזר סבר זרזיר עוף טמא הוא ורבנן פליגי עליה בשחיטת חולין באלו טריפות (ד' סה.): **זרזיר.** אשטורני"ל: **קרים חבורך.** להוכיחו ולא ענך: **דחי גודא.** כותל הפל עליו כלומר הניחו ויפול ברשעו דההו בידיס: **דשתיה מיניה.** שתית מיניה כבר בלמא: **לא תשדי ביה קלא.** מוט"א בלע"ז. כלומר דבר הנלרך לך פעם אחת שוב לא תבזהו: **אי דליים דורא דלינא.** אם תדלה ותגביה המשוי עמי דלינא. דורא משוי. משל הוא שאין אדם רולה ליכנס בסכנת היזק ממון ותחת עול דבר אלא אם כן משתתף חבירו עמו: **כי הוינן זוטרי לגברי.** כשהיינו קטנים היינו משוכים כגברי: **השתא דקשישנא.** עכשיו שהזקנו הגנו שפליס כתינוקות:

קיב א טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף ב:

תורה אור השלם

1. וְהַצְּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרֻמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקָּרֵא: ויקרא יג מה
2. לֹא יִרְעֲבוּ וְלֹא יִצְמָאוּ וְלֹא יַכֵּם שָׁרָב וְשָׁמֶשׁ כִּי מְרַחֲמָם יַנְהֲגֵם וְעַל מַבּוּעֵי מַיִם יַנְהֲלֵם: ישעיהו מט י
3. וַעֲבַדְתֶּם אֵת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּבֵרַךְ אֶת לַחְמְךָ וְאֶת מֵימֶיךָ וְהֲסִרֹתִי מַחֲלָה מִקִּרְבֶּךָ: שמות כג כה
4. וַיֹּאמֶר הָגָר שִׁפְחַת שָׂרַי אֵי מִזֶּה בָּאת וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בֹרַחַת: בראשית טז ח
5. וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי: בראשית כד לד
6. וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לָךְ לְפוּקָה וּלְמִכְשׁוֹל לֵב לַאדֹנִי וְלִשְׁפָךְ דָּם חִנָּם וּלְהוֹשִׁיעַ אֲדֹנִי לוֹ וְהֵיטִב יְיָ לַאדֹנִי וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמָתֶךָ: שמואל א כה לא
7. וְלִי אֲנִי עַבְדֶּךָ וּלְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּלְבַנְיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע וּלְשְׁלֹמֹה עַבְדֶּךָ לֹא קָרֶא: מלכים א א כו
8. וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ: בראשית כד סז
9. וַיִּסַּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה: בראשית כה א
10. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו: במדבר כז יח
11. וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: במדבר כז כ
12. וִיהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן מָלֵא רוּחַ חָכְמָה כִּי סָמַךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה: דברים לד ט
13. נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה תָּבוּס וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה כָּל מָר מָתוֹק: משלי כז ז
14. וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה: בראשית כח ט
15. וַיִּבְרַח יִפְתָּח מִפְּנֵי אֶחָיו וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ טוֹב וַיִּתְלַקְּטוּ אֶל יִפְתָּח אֲנָשִׁים רֵיקִים וַיֵּצְאוּ עִמּוֹ: שופטים יא ג
16. בְּטֻמְאָתֵךְ זִמָּה יַעַן טַהֲרָתִיךְ וְלֹא טָהֲרַתְּ מִטֻּמְאָתֵךְ לֹא תִטְהָרִי עוֹד עַד הֲנִיחִי אֶת חֲמָתִי בָּךְ: יחזקאל כד יג
17. לֹא תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא תְתַעֵב מִצְרִי כִּי גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ: דברים כג ח
18. וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלָכְתִּי וְאִם לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֵךְ: שופטים ד ח
19. וְיְיָ הֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה: שמות יג כא

הגהות הב"ח

(א) גמ' למען ישמעו כל עדת כל"ל ותיבת וראון ממחק: (ב) שם וישמעו אליו בני כל"ל ותיבת כל ממחק: (ג) רש"י ד"ה ממרא וכו' למלך הס"ד ואח"כ מ"ה כי סמך משה את ידיו עליו תלה החכמה: (ד) ד"ה הממוכר וכו' כלי עץ הוא בטל: (ה) תוס' ד"ה גבי וכו' ובקונטרס פי' שכל ג' עלים בעוקץ אחד:

לעזי רש"י

אישטורני"ל. זרזיר. מרט"א. רגב אדמה.

מוסף רש"י

מחלה זו מרה. שהמריה שנה גדלה וטובעת ומתפשטת בגידין ובעצמות (ב"נו קז:). וקיתון של מים. למי שאין לו יין (שם).